

HAGYOMÁNY

Faludi Ferenc utóélete Vas megyében

A magyar nyelv művészi kifejezője, a Pannon táj későbarokk költője, a párbeszédes erkölcsnevelő művek szerzője és más jelzőkkel illetett Faludi Ferenc sok szállal kötődik Vas megyéhez. Apja a megye egyik legjelentősebb főúri családja, a Batthyány-ak tisztartójaként Kőrmenden lakott és működött. Feleségét boldog állapota miatt a kurucok a Rábamenti portyázgatása kezdetén, gazdái ősi fészkére, a nagyobb biztonságot nyújtó Németújvárra menekítette. Ezért született 1704. március 25-én a kereszttségben Ferenc nevet kapott fia Németújvárott és nem a család állandó lakóhelyéül szolgáló Kőrmenden.

Mivel a kuruc lovasok időnként Bécsset is nyugtalanították, a labanc hadvezetőség nagy erővel igyekezett őket az osztrák határtól minél távolabb szorítani, így a Faludi család aránylag hamar visszaköltözhetett a Rábaparti városba. A kis Ferenc tehát Kőrmenden és környéke lakói között töltötte gyermekkorát, szerezte maradandó emlékeit, sajátította el a magyar nyelvet, ismerte fel szépségét és annak „vasi” ízét.

Gimnáziumi tanulmányait Kőszegen a jezsuitáknál kezdte és Sopronban folytatta. E két városban kapta azt az indíttatást, amelynek hatására 1720-ban, 16 évesen jelentkezett a jezsuita rendbe. Miután Bécsben kiállta a két évi próbaidőt és letette a szerzetesi esküt, tagja lett az ellenreformáció vezető erejét képviselő, az oktatást és a hitterjesztést fő feladatának valló, a XVIII. század közepén Magyarországon 40 tanintézetet működtető szerzetesrendnek.

A gazdag és eredményes életpálya

A jezsuiták követelményrendszerének megfelelően Grazban, majd Pozsonyban elvégzett filozófiai és felsőbb matematikai tanulmányai után változatos, gazdag és eredményes életpálya várt Faludi Ferencre. Volt lelkipásztor, egyetemi tanár, kollégiumi vezető, nyomda- és könyvtárigazgató, könyvcenzor és magyar gyóntató a római Szent Péter Bazilikában. Az is megadatott neki, hogy 1750-ben rövid ideig szülőföldjén is munkálkodhatott: kőszegi gimnáziumuk rektori teendőivel bízták meg rendje előjárói.

A jezsuiták feloszlását Pozsonyban megért Faludi 1773. szeptember 23-án Rohoncra költözött, ahol egy alapítványi ispotálynak lett a lakója, egyben vezetője. A kis vasi városban érte a halál 1779. december 18-án. Szegényes hagyatéka, benne kéziratának egy része, a szombathelyi püspökségre került.

A magyaron kívül a latin, a német, az olasz és a francia nyelvet is birtokló Faludi Ferenc irodalmi munkálkodását római tartózkodása idején kezdte. Első könyvei külföldi szerzők műveinek művészi átdolgozásai. Ezeknek és a további munkáinak a nyelvezete, Batsányi János jellemzése szerint: „Oly szép, oly természetes, tiszta, csinos, ...amelyet a magyar könyvek szerzőinél a mai napig felette ritkán és ilyen mértékben valósággal majdnem egyedül csak önála találhatni.”

Az életrajzírói hangsúlyozzák, hogy a gyermek, majd az ifjú Faludi erősen vonzódott a pórnéphez, jól érezte magát a majori mesteremberek (kovácsok, bognárok) és a cselédek, valamint az uradalmi kasznárok, számadó juhászok között. Élvezte ízes beszédüket, kiejtésüket, szóképeiket, amelyek közül sokat fel is jegyzett. Faludi mondanivalójának és nyelvezetének a gyökerei tehát a „vasi” földből táplálkoztak.

Az emlékörkötés

Faludi Ferenc irodalmi munkálkodásának értékelését Révai Miklós és Batsányi János indította, majd Toldy Ferenc folytatta. Nekik és követőiknek köszönhető az a méltó hely, amelyet Faludi Ferenc a magyar irodalom történetében máig betölt. Szűkebb pátriájában, Vas

megyében Bitnitz Lajos és Géfin Gyula kezdte a méltatását, emlékének örökítését. Elsősorban az ő érdemük, hogy Vas megye, amelyhez Németújvár, Kőrmend, Kőszeg, Rohonc, valamint kéziratai egy részének őrző helye, Szombathely révén kötődik, már a múlt században fiának vallotta Faludi Ferencet, s ezt emléktáblák elhelyezésével is kinyilvánította. Elsőként az elhunytára emlékeztető táblát helyezték el még a századforduló előtt a rohonci ispotályra, a születésének helyét pedig 1921-ben jelölték meg Németújvárott. A Millenniumra megjelentetett, Sziklay-féle vármegyei monográfiák sorozatban 1898-ban kiadott *Vasvármegye* című kötet 91. oldalán így olvasható az első emléktábla szövege:

FALUDY FERENCZ
szül. 1704. Német-Ujvár
megh. 1779. Rohonczon.
Hanyatló korának
dicsőséggel koszorúzott írója,
a magyar nyelv
halhatatlan művésze és mestere
ez alapítványi házban
élt és dolgozott
öregbítvén saját és nemzete dicsőségét
1773–1777.
Emelte Vasvármegye lelkes közönsége

(Faludi két évig egy másik épületben lakott. Ebben a szegényházban halt meg, ezért szerepel az ispotályon az 1777. év.)

Rohoncot és Németújvárt Trianon Ausztriához csatolta, s a „Vasvármegye lelkes közönsége” áldozatkészségével állított emléktábla ezután a burgenladivá lett városkában hirdette Faludi Ferenc nevét. Amikor az előregedett épületet lebontották, Rohonc magyar lakói a márványtáblát raktárba helyezték és megőrizték.

A mai Magyarországon elsőként Szombathelyen neveztek el utcát Faludiról. Emléktáblával legelőször 1943-ban a budai Szent Anna templom plébániaházát, az első lelkipásztori munkahelyét, jelölték meg. A szülőföld emlékeztetőt a két világháború között a megyeszékhelyen középiskola és az írók egyesülése is tartósította. Nevesítve: Faludi Ferenc Gimnázium és Faludi Ferenc Irodalmi Társaság.

A megtagadás

Az 1950-es években – miként országszerte – Vas megyében is nagyon mostohán bántak az irodalmi örökséggel: az állampárt helyi vezetői és kiszolgálói egyszerűen megtagadták a megye több neves fiát, köztük – papi mivolta miatt – Faludi Ferencet is.

A történelmi hűség megemlétteti velem, hogy Faludi szombathelyi „trónfosztása” a háború alatt kezdődött. Ugyanis az 1930 novemberében a Perint és az Emberbaráti Kórház közé emelt, korszerűen felszerelt Faludi Ferenc Gimnázium épületét a honvédség 1942-ben hadikórháznak vette igénybe, 1945 után pedig a szovjet hadsereg szállta meg és birtokolta 1957-ig. Az épületétől megfosztott Faludi Gimnázium évekig vegetált, vándorolt, míg aztán a tankerületi főigazgató 1949. szeptember 10-én, – ideiglenesen ugyan – megszüntette, de ez, miután az oroszoktól visszakapott épületbe a Kőszegről septiben áttelepített tanítóképzőt (ma Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola) helyezték el, véglegesen minősült. A Faludi Ferenc Gimnázium a vándorlása során egy ideig a premontreiek Szent Norbert Gimnáziumában működött társberletben, de az iskola állami kezelésbevételekor a premontrei atyáktól elvett, kitűnően felszerelt, jó hírnévnek örvendő iskolát nem Faludi Ferencről, hanem Nagy Lajosról nevezték el.

A Faludi Ferenc Irodalmi Társaságot az egyesületeket feloszlató belügyminiszteri rendelet szüntette meg.

A Faludi Ferenc utcáról, amely Szombathely belvárosában a Kőszegi utcára merőlegesen futott (ma Petőfi Sándor nevét viseli) érdemes elmondani, hogy – a Vas megye című pártlap

1953. január 24-i számában olvasható közlemény szerint – az ott lakók követelésére vették el „a római pápa magyar gyóntatójától”. Faludit egyelőre csak a belvárosból száműzték: a Jókai utca végén, a Felszabadulási emlékmű alatt kapott egy kis terecskét. Az 1974-ben kiadott városi térképen még szerepel a Faludi tér megnevezés, az 1979. évin azonban már nem. Jelenleg az új városrészen, az Oladi lakótelepen 1987-től örökíti utca Faludi Ferenc nevét.

Visszafogadás

Faludi Ferenc halálának kerek évfordulóját fontos esemény előzte meg: a Magvető Könyvkiadó 1978-ban megjelentette a Téli éjszakák című művét Rónay György értékelő előszavával. A gazdag életműből ízelítőt adó válogatás méltóan hívta fel a figyelmet a XVIII. század egyik legjelentősebb írójára, aki „Ékes magyar stílusával európai színvonalra emelte a magyar prózát”. A Magvető a Téli éjszakák kiadásával nagyban hozzájárult a Faludi-kultusz élesztéséhez, illetve erősítéséhez, aminek eredményeként a szűkebb haza, Vas megye ismét fiának tartja Faludi Ferencet.

A költő halálának bicentenáris ünnepségei során, 1979-ben Rohoncon a városházára, Kőszegen pedig a gimnáziumra helyeztek Faludira emlékeztető táblát. A megemlékezésekről a sajtó is beszámolt, s értékelést is beleszóve a híradásokba, segítette Faludi Ferenc írói rangjának tudatosítását és azt a folyamatot, amely a költő visszafogadásához vezetett.

Jól szolgálta Faludi Ferenc emlékeztetét a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár azzal, hogy 1985-ben a Vasi Életrajzi Bibliográfiák XIII. kötetében – Köbölkúti Katalin összeállításában – Faludi Ferenc életművét tükröztette. A 70 oldalas kiadvány hüen mutatja a Faludi-kultusz burgenlandi folyamatosságát és hazai alakulását. Láttatja, hogy a költő születése 250. évfordulója évében – 1954-ben – nemcsak a tudományos és egyházi kiadványokban jelentek meg Faludit értékelő írások, hanem a munkáspártok központi lapjaiban (Népszava, Szabad Nép) is. A szűkebb patria sajtójában, a Vasmegeye című pártlap 1954. március 25-én közölte Tóth József könyvtáros Emlékezés Faludi Ferencre című cikkét. Az írás a számontartást jelezte. Hasonlóan jelzésértékű Palkó István irodalomtörténésznek az 1958-ban megjelentetett, helytörténeti tanulmányokat tartalmazó Vasmegeye kötetben és az 1957-ben kiadott Vasi élet és irodalom című antológiában a vasi irodalomról szóló írásaiban Faludi Ferenc méltatása. Az Életünk 1983-ban Szőrényi László Faludi Ferenc irodalmi jelentősége című tanulmányának közlésével támogatta a költő visszafogadását.

A Faludi-kultusz tehát a nyolcvanas évek közepe táján már túljutott az éledezésén: virágzásnak indult. Színezéséhez a Szombathelyi továbbélteti Faludi Ferenc nevét című cikkekkel járultam hozzá (Vas Népe, 1987. augusztus 3.). Ebben ismételtelen szóvá tettem a Faludihoz méltatlan szombathelyi térelnevezést és felhívtam a figyelmet az Egyházmegyei Könyvtárban őrzött Faludi kéziratokra, a Forgandó Szerentse című versének fénymásolatával a költő kezeírását is mutatva.

A neves földink életrajzát és tevékenységének értékelését Sill Ferenc plébános, az Egyházmegyei Könyvtár igazgatója 1989-ben elevenítette fel (Vasi Szemle, 1989. 3. sz. 383–393. old.) Faludi Ferenc 1704–1779 című tanulmányában, amelyet az 1921. évi németújvári ünnepség Emléklapjával, a halála helyét emléktáblával megjelölt házról és a rohonci Faludi völgyről készült fényképekkel illusztrált. Az újságban és a folyóiratokban megjelent írások bizonyosságai Faludi Ferenc irodalomtörténeti rangjának a szülőföld általi elismerésének, hiszen a hivatkozott sajtókiadványok felelősei nem adtak volna nyilvánosságot a közleményeknek, ha azok a helyi vezetők tiltása alá estek volna.

A rendszerváltást követően jelent meg Dobri Mária Forgandó szerencse... című írása (Vasi Szemle, 1992. 4. sz. 552–557. old.), amelyben Faludi kéziratok Szombathelyre kerülését ismertette szolgálta a költő emlékeztetét. Mint azt az írás címe mutatja, nagy hangsúlyt kapott benne a költő egyik legismertebb verse, amely a folyóirat egész oldalát kitöltve inti az olvasót: „Fortuna szekearán okossan ülj, / Ugy forgasd Tengelét, hogy ki ne dülly.”

Faludi kézzel írt verseire érdemes volt többszörösen felhívni a figyelmet, mert 1992-ben Körmen, Kőszeg és Szombathely példás összefogásával megjelentek hasonló kiadásban Dobri Mária és Kovács Mihály tanulmányát közlő füzetecske kíséretében.

A vasi írók és az irodalombarátok a háború utáni években a Vasi Írók és Művészek Munkaközössége néven laza kötelékben rendszeresen összejöttek a Romkert helyiségükben. Felolvasták legújabb alkotásaikat, szervezték a helyi és vidéki műsoros rendezvényeiket és szerkesztették a Népünk című folyóiratukat. A szomszédos megyék íróinak csatlakozásakor az elnevezésük Magyar Írók Szövetsége Szombathelyi Csoportjára, a forradalom utáni feloszlást követően pedig Nyugatdunántúli Csoportjára módosult. Ez utóbbi az Életünk folyóirattal közös elhelyezésben feltételekhez kötött tagsággal, tehát kis létszámmal működött.

Az Írószövetségből kimaradt fiatal költők közül néhányan – a Vas Népe, 1981. február 5-i híradása szerint –, Faludi Kört alakítva a TIT szombathelyi klubjában próbáltak egyesületi életet élni. A vállalkozásuk tiszavirág életűnek bizonyult.

Időállóbbnak tűnően örökíti Faludi nevét a Vas Megye Önkormányzatának irodalmi, művészeti és kritikai folyóirata megjelentetését segítő Életünk és Faludi Ferenc Alapítvány. Az immár 35. évfolyamában élő havi folyóirat főszerkesztője nemcsak lapja anyagi támogatása céljára kívánja felhasználni a rehabilitált vasi költő nevét, hanem komolyan törekszik a félévszázada megszüntetett Faludi Ferenc Irodalmi Társaság újjáalakítására.

A Faludi családnak fészket adó Körmen a kilencvenes évek elejétől ápolja nagyobb hévvel a költő fia emlékét. Dr. Gyürki László kanonok-plébánosa szorgalmazására került emléktábla 1994. március 4-én a Rákóczi út és a Vida József utca sarkán álló ház falára. Ezen a helyen volt a Faludi család valamikori lakása.

Gyürki plébánosnak köszönhetően került Körmenre a Rohoncon raktárban porosodó ispotályi emléktábla, amelyet fém kerettel és kiegészítő szöveggel ellátva 1996. november 16-án ünnepélyesen helyeztek a Szent Erzsébet templom falára.

Immár tehát két emléktáblája van Körmenen Faludi Ferencnek. Ezen túl, az eredményben bizonyosan messze meghaladva örökíti a költő nevét a gazdag könyvállományú városi könyvtár, amely miután helyet adott az 1996. november 16-án falai közt lezajló, Faludi írói munkálkodását méltató, a körmendi kapcsolatait tudatosító tudományos emlékülés, Papp Gyula igazgató bejelentette, hogy a fenntartó városi önkormányzat engedélyével a vezetése alatt álló intézmény ezentúl Faludi Ferenc Könyvtár néven szolgálja a város művelődésügyét és tartósítja visszafogadott fiának emlékét.

Kuntár Lajos

A céhek vallási funkciója Székelyudvarhelyen

A XV–XVI. századtól a XIX. század második feléig mondhatni a céh volt az otthona Székelyudvarhelyen is a szakmánként szerveződő kézműves iparnak. A céh kezdetben a maga alkotta törvényeivel szabályozta a céhbeli életét. A középkor mély vallásosságával áthatott szigorú előírásokból kitűnik e zárt, autonóm közösségek sokféle funkciója. A hangsúlyozottan gazdasági jellegű feladatok mellett a szociális, politikai, karitatív, közigazgatási, katonai szerepköre, egyszóval minden olyas dolog, amiben a céh az önrendelkezés jogán maga határozhatott, – bekerült a város tanácsa által jóváhagyott ideiglenes szabályzatba. A XVI. századtól az erdélyi fejedelmek megerősítették a céhszabályokat. A kiváltságlevél – mely biztonságot, oltalmat, egyenlőséget nyújtott tagjai számára – így lett a céh fő erőssége évszázadokon át, melyre hivatkozni lehetett valahányszor érdekei védelméről volt szó. Nem csoda, ha a céh épp oly görcsösen ragaszkodott a privilégiumához, mint tájaink a Székelyföld faluközössége jussához, az „ősi szabadsághoz.”

A mesterség elsajátításában fő elv a minőség és a becsületesség volt. Ennek rendelték alá a céh összes funkcióit, mindenekelőtt a termelést és a műhelyekben folyó nevelést, a szoktatást. Az inas a mesterré válás hosszasan folyamatában nemcsak a szakmát, hanem szoros bele-